

Наталія П. Лутчин
**ЯКІСТЬ ЖИТТЯ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ:
ОБ'ЄКТИВНЕ ТА СУБ'ЄКТИВНЕ ОЦІНЮВАННЯ**

У статті досліджено європейський досвід оцінювання якості життя з урахуванням як об'єктивного, так і суб'єктивного оцінювання. Обґрунтовано поняття об'єктивного та суб'єктивного оцінювання «якості життя» на засадах міжнародного досвіду та зроблено спробу такого оцінювання на прикладі регіонів України. Проведено аналіз кореляційної залежності між суб'єктивною та об'єктивною оцінками на прикладі областей України. Розроблено пропозиції з вдосконалення інформаційного забезпечення для оцінювання якості життя з урахуванням економічної ситуації в Україні.

Ключові слова: якість життя; об'єктивна оцінка; суб'єктивна оцінка; інтегральна оцінка.

Рис. 1. Табл. 4. Літ. 17.

Наталія П. Лутчин
**КАЧЕСТВО ЖИЗНИ В РЕГИОНАХ УКРАИНЫ:
ОБЪЕКТИВНАЯ И СУБЪЕКТИВНАЯ ОЦЕНКИ**

В статье исследован европейский опыт оценки качества жизни с учетом как объективной, так и субъективной оценок. Дано обоснование понятия объективной и субъективной оценки «качества жизни» на основе международного опыта и сделана попытка такой оценки на примере регионов Украины. Проведен анализ корреляционной зависимости между субъективной и объективной оценками на примере областей Украины. Разработаны предложения по совершенствованию информационного обеспечения оценивания качества жизни с учетом экономической ситуации в Украине.

Ключевые слова: качество жизни; объективная оценка; субъективная оценка; интегральная оценка.

Natalia P. Lutchyn¹
**LIFE QUALITY IN REGIONS OF UKRAINE:
OBJECTIVE AND SUBJECTIVE ASSESSMENT**

The article presents the European experience in life quality assessment based on both objective and subjective evaluations. The concept of objective and subjective assessment of "life quality" is examined in the context of international experience and an attempt of such evaluation on the example of Ukrainian regions is carried out. The analysis of the correlation between subjective and objective assessments for the regions of Ukraine is provided. The article also offers recommendations on improving the information support for the life quality subject to the current economic situation in Ukraine.

Keywords: quality of life; objective assessment; subjective assessment; integral evaluation.

JEL classification: C43; C82.

Постановка проблеми. Проблеми підвищення якості життя населення є найважливішими завданнями державних органів управління всіх країн. Особливо актуальні ці питання на регіональному рівні, де забезпечення якості життя населення не завжди розглядається системно та комплексно. Дане явище досліджується науковцями в Україні порівняно недавно, на відміну від європейських економістів. На початковому етапі «дослідження концентрувалися на аспектах рівня, а не якості життя населення» [12, 23]. Дослідження

¹ Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine.

«якості життя» в Україні переважно зводиться до об'єктивної оцінки, яку можна виміряти статистичними показниками. Так, Н.П. Ковтун відзначила, що «В Україні такі дослідження на сьогодні носять лише пошуковий характер» [3, 48]. Однак жодного дослідження, які розкривали б суть суб'єктивної та об'єктивної оцінки «якості життя» та дослідження їх взаємозв'язку, в Україні наразі немає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблеми формування та підвищення якості життя населення займаються багато вітчизняних та закордонних науковців. Дослідження окремих складових якості життя бере початок з середини ХХ століття. Серед доробків того часу західних економістів і соціологів, що приділяли увагу проблемам якості життя окремих індивідів і суспільства в цілому, особливе місце займають праці А. Кемпбелла [14; 15]. Серед польських економістів відомі роботи Т. Бориса [13], Б. Каспшик [16], П. Рогалі [17] та інших. Серед українських науковців варто відмітити роботи Н.В. Ковтун [3], Е.М. Лібанової [2; 4], В.Г. Никифоренка [12] та ін., вони проводять дослідження сутності якості життя, принципів її формування, оцінювання на рівні окремих територіальних утворень та порівнюють із якістю життя населення в провідних країнах світу.

Метою дослідження є обґрунтування поняття об'єктивної та суб'єктивної оцінки «якості життя» на засадах міжнародного досвіду та спроба такого оцінювання на прикладі регіонів України, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення інформаційного забезпечення для таких досліджень.

Основні результати дослідження. Стосовно сутності поняття «якість життя» населення в науковому співтоваристві досі не існує єдиної думки.

Найбільш комплексно визначення поняття «якості життя» розглядається в монографії під редакцією В.Г. Никифоренка «Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика» [12] та колективній монографії «Вимірювання якості життя в Україні» [2]. Суперечності, які продовжують виникати і виникатимуть надалі, пов'язані з тим фактом, що це поняття може визначатися з різних точок зору, кожна з яких має право на існування [12, 6]. Однак в них, на нашу думку, все ж таки немає чіткого розмежування поняття якості та рівня життя. Крім того, не дається конкретного визначення об'єктивної та суб'єктивної оцінки якості життя.

У працях польських економістів об'єктивний рівень якості життя визначається статистично через певні показники або побудову на їх основі синтетичних індикаторів. Визначення суб'єктивного рівня якості життя полягає у визначенні рівня щастя (задоволення) своїх потреб і вимірюється якісними показниками [13, 13–15].

У дослідженні П. Рогалі «об'єктивна оцінка якості життя схожа за змістом до поняття умов життя, які характеризують сукупність об'єктивних умов, що мають інфраструктурний характер, в яких живе суспільство (суспільні групи, домашні господарства і одиниці). ... Суб'єктивна оцінка якості життя є оцінкою потреб» [17, 7].

Підсумовуючи вищенаведене, об'єктивна оцінка якості життя спирається на показники офіційної статистики, в той час як суб'єктивну оцінку можна отримати на основі спеціальних статистичних обстежень, які мають якісні

характеристики. Такі обстеження в Україні комплексно не проводяться, але наближеною до них є самооцінка домогосподарствами окремих аспектів якості життя, рівня власних доходів та стану здоров'я.

На сьогоднішній день не існує єдиної методики оцінювання об'єктивного рівня якості життя населення. Це пов'язано із складною структурою досліджуваного явища, його динамічним та інтегральним характером, наявністю значної кількості варіації трактування (кожен дослідник, формулюючи власний підхід до тлумачення сутності якості життя, визначає і власний перелік показників для оцінювання). Враховуючи це, можна сказати, що будь-який перелік показників якості життя буде носити дещо суб'єктивний характер, що цілком обґрунтовано як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Однак, набір індикаторів для оцінювання об'єктивного рівня життя базується на фактичній інформаційній базі Державної статистичної служби України та з урахуванням існуючої практики аналізу. Якщо оцінювати обласний або районний рівень, то набір індикаторів буде менший, що можна пояснити обмеженою інформаційною базою.

В Україні відомою є методика оцінювання якості життя, розроблена аналітичним центром «Міжнародний центр перспективних досліджень». За даною методикою дослідження об'єктивного рівня життя областей в Україні здійснюється за блоками, які складаються з 36 індикаторів, а саме:

- добробут;
- суспільство;
- охорона здоров'я;
- освіта;
- довкілля.

Автором було здійснене оцінювання за вищезгаданою методикою. Результати аналізу за даними 2013 р. виявили лише один регіон-лідер – Харківську область. Місто Київ не брало участь у розрахунках, оскільки його лідерство було б занадто очевидним. В динаміці загалом якість життя погіршилась. За результатами аналізу 2010 р. було виявлено 4 регіони-лідери – міста Київ та Севастополь і дві області – Харківська та Тернопільська. Тим часом, якщо перше місце Києва не викликало здивування, області-лідери посіли перші місця завдяки здобуткам лише в окремих сферах якості життя. Наприклад, Тернопільська область, маючи один з найнижчих показників ВВП на особу, одержала гарні результати у сферах «суспільство» та «охорона здоров'я». Харківська область продемонструвала високі показники у сферах «освіта» й «добробут». Львівська область в рейтингу 2010 р. займала п'яте місце, тобто вище середнього рівня. У рейтингу 2013 р. Львівська область опустилась на шосте місце.

За рівнем добробуту беззаперечним лідером залишається Харківська область (рис. 1). До областей з високим рівнем добробуту за 2013 р. можна віднести також Одеську область. Західні області в цьому рейтингу займають значно нижчі місця, хоча їх реальний рівень добробуту може бути вищим, ніж за даними офіційної статистики через велику кількість зовнішніх трудових мігрантів. Львівська область в цьому рейтингу займає сьоме місце.

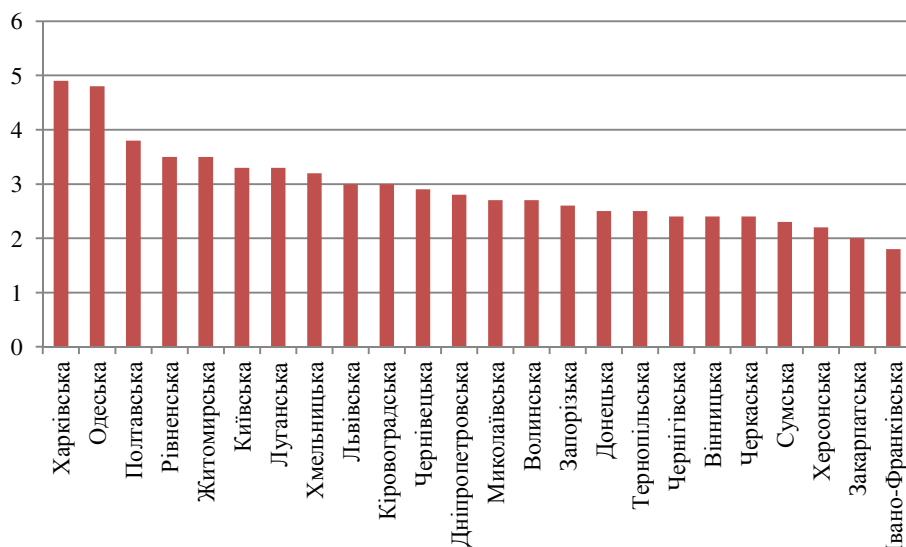

Рис. 1. Рейтинг областей України за показниками добробуту якості життя, побудовано за даними [6–8; 11]

Комплексне оцінювання районів Львівської області можна здійснювати за тими ж блоками показників, що і областей, однак з дещо меншим набором індикаторів. Це пов'язано з тим, що певні показники на рівні районів відсутні. Для врахування можливих територіальних диспропорцій розвитку кожний проміжний показник будь-якої складової (соціальної, економічної, екологічної) необхідно обчислювати у розрахунку на постійну чисельність населення, що проживає на тій чи іншій території області.

Комплексне оцінювання було проведене з використанням таксономічного аналізу. Таксономічний показник рівня розвитку характеризує відносну позицію j -ої одиниці сукупності у багатовимірному просторі, розрахунок якого спирається на спосіб стандартизації відхилень від середньої. За результатами дослідження найвищу якість життя мають такі райони: Стрийський, Городецький, Бродівський, Дрогобицький та Перемишлянський райони. Найнижчий показник має Яворівський район.

Для Львівської області, на наш погляд, доцільно встановити таку умовну класифікації територій за об'єктивною оцінкою якості життя населення: перша група – з високим рівнем якості життя; друга – з рівнем якості життя вище середнього; третя – з середнім рівнем якості життя; четверта група – з рівнем якості життя нижче середнього; п'ята – з низьким рівнем якості життя (табл. 1).

Для прийняття більш ефективних управлінських рішень та залучення інвестиційних ресурсів з метою вирішення нагальних проблем певної території необхідно відслідкувати, до якого типу розвитку за пріоритетністю (рівень добробуту, освітою, охороною здоров'я, суспільством або довкіллям) вона належить. Так, за добробутом, що в першу чергу відповідає економічній складовій, найвищий рейтинг має Пустомитівський район, за показниками освіти

найвищий рейтинг займає Мостиський район, за показниками охорони здоров'я – Перемишлянський район, за рівнем суспільного розвитку – Самбірський район, за показниками довкілля – Турківський район.

Таблиця 1. Класифікація районів Львівської області за якістю життя у 2013 році*

Група територій	Назва району	Місце в рейтингу
з високим рівнем якості життя	Стрийський район	1
	Городоцький район	2
	Бродівський район	3
	Дрогобицький район	4
	Перемишлянський район	5
	Радехівський район	6
з рівнем якості життя вище середнього	Самбірський район	7
	Старосамбірський район	8
	Жидачівський район	9
	Золочівський район	10
із середнім рівнем якості життя	Сколівський район	11
	Сокальський район	12
	Мостиський район	13
	Пустомитівський район	14
	Буський район	15
з рівнем якості життя нижче середнього	Турківський район	16
	Жовківський район	17
	Миколаївський район	18
	Кам'янка-Бузький район	19
з низьким рівнем якості життя	Яворівський район	20

* розраховано за даними [1].

Застосувати для порівняння суб'єктивне оцінювання за результатами обстеження умов життя домогосподарств можна лише для блоку добробуту та охорони здоров'я. Дані суб'єктивного та об'єктивного оцінювання рівня добробуту для регіонів України наведені в табл. 2.

Об'єктивна оцінка – це результат обстеження якості життя за методологією Міжнародного центру перспективних досліджень, що є результатом інтегрованої оцінки.

Оцінювання суб'єктивного рівня якості життя в Україні не проводиться повною мірою. Враховуючи світову практику, його можна оцінювати при опитуванні в обстеженнях умов життя домогосподарств. Така практика застосовується, наприклад, в Польщі.

Обстеження суб'єктивного рівня якості життя має важливе значення, оскільки дані офіційної статистики не завжди можуть суб'єктивно оцінити деякі аспекти якості життя.

Рейтинг регіонів за суб'єктивною оцінкою було розраховано автором на основі самооцінки домогосподарств Львівської області.

Пролюструємо такий розрахунок на основі даних Львівської області за 2013 р. в табл. 3.

Таблиця 2. Суб'єктивні та об'єктивні оцінки рівня добробуту регіонів України*

Регіон	Суб'єктивна оцінка рівня добробуту в регіонах на основі самооцінювання домогосподарств		Об'єктивна оцінка рівня добробуту в регіонах
	Частка населення, що задоволена рівнем своїх доходів, %	Середній бал	Середній бал
Україна	10,4	3,4	3,0
Вінницька	2,5	3,0	3,0
Волинська	14,7	3,4	2,5
Дніпропетровська	18,5	3,5	3,5
Донецька	9,5	3,3	3,2
Житомирська	13,2	3,8	2,4
Закарпатська	15,8	2,4	2,5
Запорізька	12,5	3,3	3,5
Івано-Франківська	0	2,4	2,2
Київська	8,8	3,7	3,8
Кіровоградська	17,3	3,6	2,3
Луганська	25,3	3,7	2,9
Львівська	8,5	3,6	3,3
Миколаївська	2,6	3,4	3,3
Одеська	6,6	4,4	4,8
Полтавська	16,9	3,8	3,0
Рівненська	11,3	3,8	2,8
Сумська	5,1	2,9	2,6
Тернопільська	10,9	3,2	1,8
Харківська	7,1	4,8	4,9
Херсонська	2,7	2,7	2,7
Хмельницька	20,5	3,7	2,4
Черкаська	4,8	3,0	2,4
Чернівецька	9,0	3,6	2,0
Чернігівська	10,9	3,1	2,7

* розраховано за даними [6–8; 10; 11].

Таблиця 3. Розподіл домогосподарств за самооцінюванням рівня їх доходів протягом 2013 року*

Самооцінка рівня доходів	Частка домогосподарств, %	Порядкова шкала самооцінювання за 5-бальною шкалою
Було достатньо і робили заощадження	8,5	5
Було достатньо але заощаджень не робили	70,0	3,75
Постійно відмовлялись від найнеобхіднішого, крім харчування	21,5	2,5
Не вдалося забезпечити достатнє харчування	-	1,25

* складено за даними [10].

Для розрахунку кількісного оцінювання рівня доходів необхідно для виміру якісної ознаки застосувати порядкову шкалу. Порядкова шкала – це рангова шкала, в якій явищам присвоюються числа в порядку зростання. Таким чином, порядкова шкала відображає відносну позицію цього рівня [5, 319].

Значення порядкової шкали в табл. 3 зумовлене необхідністю порівняння з об'єктивною оцінкою, яка була виміряна п'ятибальним значенням. За даними табл. 3, суб'єктивна оцінка в Львівській області буде складати 3,6.

Спробуємо оцінити взаємозв'язок між суб'єктивною та об'єктивною оцінками складової якості життя – «добробут». Для цього застосовано статистичний аналіз рангів Спірмена, оскільки обидва параметри носять інтегровану оцінку, результативна ознака розрахована на основі порядкової шкали для якісної ознаки.

Кореляційна залежність між суб'єктивною та об'єктивною оцінками на основі рангів Спірмена наведена в табл. 4.

Таблиця 4. Кореляційна залежність між суб'єктивною та об'єктивною оцінками, яка характеризує рівень добробуту населення*

Spearman Rank Order Correlations (Dani_Jakist) MD pairwise deleted marked correlations are significant at $p < .05000$				
	Valid	Spearman	t(N-2)	p-level
Sub & Obj	24	0,380110	1,927552	0,066920

* розраховано за результатами аналізу в «Statistica».

Такий результат свідчить про помітний зв'язок між суб'єктивною та об'єктивною оцінками. Істотність зв'язку можна перевірити, порівнявши критичне значення коефіцієнта рангової кореляції для рівня істотності $\alpha = 0,05$ і $n = 24$, яке становить $\rho_{0,95}(24) = 0,3435$. Оскільки фактичне значення більше від критичного, ми можемо стверджувати про наявність та істотність зв'язку. Недостатньо тісний зв'язок може бути пов'язаний з тим, що об'єктивна оцінка визначена на основі інтегральної оцінки із 7 параметрів, в той час як суб'єктивна оцінка визначена лише на основі самооцінки населення. При вивченні самооцінки за всіма чинниками, які характеризують рівень добробуту, така залежність мала би бути значно тіснішою.

За результатами розрахунку на основі самооцінка рівня доходу, що характеризує добробут, суб'єктивна оцінка у Львівській області склала 3,6. Отже, суб'єктивна оцінка є вищою за об'єктивну. У західних областях реальний рівень добробуту може бути вищим, ніж за даними офіційної статистики, через велику кількість трудових мігрантів, надходження від яких переважно лишаються у тіні. Крім того, лише суб'єктивна оцінка може дати можливість оцінити задоволення людини власним рівнем життя.

Подібна закономірність спостерігається і для України загалом. Це також може бути пов'язано із значною тінізацією економіки та виплатою заробітної плати «в конвертах».

Висновки. Реальне оцінювання якості життя в Україні має певні особливості. На нашу думку, враховуючи значну «тінізацію» економіки, необхідно розраховувати на основі даних офіційної статистики з врахуванням суб'єктивної оцінки. Для цього більшу увагу необхідно приділити самооцінюванню населення за всіма параметрами, які формують набір індикаторів якості життя. Таку комплексну самооцінку варто включити в обстеження умов життя домогосподарств, що дасть можливість інформаційної наповненості такого обстеження.

Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що за допомогою оцінювання суб'єктивного та об'єктивного рівня якості життя населення, можна виділити нагальні проблеми, вирішення яких забезпечить зростання рівня життя населення України.

1. База даних // Головне управління статистики у Львівській області // www.lv.ukrstat.gov.ua.
2. Вимірювання якості життя в Україні: Аналітична доповідь / Е.М. Лібанова, О.М. Гладун, Л.С. Лісогор та ін. – К., 2013 // www.idss.org.ua.
3. *Ковтун Н.В.* Статистичне вимірювання якості життя: міжнародний досвід і практика використання в Україні // Вісник Київського нац. університету імені Тараса Шевченка.– Серія: Економіка.– 2014.– Вип. 157. – С. 48–53.
4. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз: Кол. монографія / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
5. *Малхорта Нэреш К.* Маркетинговые исследования: Практическое руководство / Пер. с англ. – 3-е изд. – М.: Вильямс, 2002. – 960 с.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник // www.ukrstat.gov.ua.
7. Національні рахунки України: Статистичний збірник // www.ukrstat.gov.ua.
8. Праця України: Статистичний збірник // www.ukrstat.gov.ua.
9. Рейтинг якості життя // Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень // icps.com.ua.
10. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2013 року): Статистичний збірник // www.ukrstat.gov.ua.
11. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України: Статистичний збірник // www.ukrstat.gov.ua.
12. Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика: Кол. монографія / За ред. В.Г. Никифоренка. – Одеса: Одеський нац. економічний унів-тет, 2012. – 316 с.
13. *Borys, T.* (2003). Jakosc zycia jako integrujacy rodzaj jakosci. In: Jakosc zycia w perspektywie nauk humanistycznych, ekonomicznych i ekologii. Redakcja dr. Jadwiga Tomczyk-Tolkacz (S. 7–19). Jelenia Gora: Akademia Ekonomiczna we Wroclawiu.
14. *Campbell, A.* (1981). The Sense of well-being in America: Recent patterns and trends. NY.
15. *Campbell, A., Converse, P.E., Rodgers, W.L.* (1976). The Quality of American Life. NY.
16. *Kasprzyk, B.* (2013). Wybrane aspekty oceny dobrobytu ekonomicznego i jakosci zycia. Rzeszow: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 137 s.
17. *Rogala, P.* (2009). Zaprojektowanie i przetestowanie systemu mierzenia jakosci zycia w gminach. Poznan: Uniwersytet Ekonomiczny we Wroclawiu. Wydział w Jeleniej Gorze. 180 s.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2015.